

Pomogáts Béla

Részvétel és szabadság

Konrád György 75 éves

Amikor Konrád Györgyöt köszöntöm hetvenötödik születésnapján, egyszerűen méltatlan volna az ünnepelhez és az általa létrehozott életműhöz az, hogy pusztán méltató szavakkal fejezem ki jókívánságaimat. Az ünnepelt író életműve vagy éppen az általa választott és betöltött küldetés nem pusztán méltatást kíván, inkább megértést és szembesítést a magyar társadalom közelmúltjával, jelenével, ennek a társadalomnak és a részét képező kulturális életnek a morális és politikai állapotaival. Az író ugyanis, irodalmunk sok évszázados hagyományai szerint, sohasem művész csupán, hanem mindig erkölcsi és közéleti tényező, akinek egy társadalom, egy nemzet mentális és morális állapotát kell cselekvő módon, elkötelezett figyelemmel (és ha szükséges: kritikával) kísérnie.

Konrád György ilyen író, és ebben a tekintetben ahhoz a szellemi közösséghez tartozik, amelyet olyan elődök és kortársak alkottak, mint mondjuk Babits Mihály, József Attila, Illyés Gyula, Németh László, Déry Tibor, Vas István, Pilinszky János, Nagy László, Sütő András és még sokan. Akkor is így van ez, ha a „szellem lovagrendjének” eme képviselői közül talán nem mindenki vállalt közösséget. Ezt a „lovagrendet” talán az teszi jelentékkennyé, hogy az írói morál (és persze a tehetség és a teljesítmény) végső mérlege szerint együvé tartoznak a máskülönben egymással vitában álló életművek is.

A szellemi közösséget természetesen értékek, erkölcsi és művészi értékek határozzák meg, és ezek közt kitüntetett szerepe van a részvétel és a szabadság humanista értékeinek – ezeket minden vallás és minden bölcsélet igen magasra helyezi. Konrád György írói pályája, életműve és gondolkodása is ennek a két értéknek a jegyében és szolgálatában alakult. Csupán első nagy sikerű regényére, az 1969-ben (nem könnyen) megjelent *A látogatóra* utalok, amely az író gyámügyi tapasztalatainak és a francia „új regény” poétikai vívmányainak felhasználásán túl a részvételben találta meg azt a szellemi és morális tényezőt, amely uralkodik a cselekményen és összefogja a szakmai tapasztalatokat és az irodalmi indíttatásokat.

A szabadság élménye és vágya, a szabadság eszméje és poétikája is személyiség- és életműformáló tényezője Konrád György munkásságának. Ez jelenik meg második regényében, *A városalapítóban*, majd *A cinkos* című regényben és az *Agenda* trilógiájának darabjaiban, illetve Konrád nagyszabású esszéiben, így az *Antipolitika – Az autonómia kísértése* című írásában. Ezek a művei egy olyan társadalomnak az erkölcsi tévedéseit, lelki betegségeit, identitászavarait mutatják be, amely tartósan kényszerült élni a szabadság hiányában. Bizonyára nem véletlen, hogy a szabadság-hiányos élet ellenképe az ötvenhatos magyar forradalom, ennek rövidre szabott történetében az író személyes szerepet vállalt, és a szabadság néhány napjának emlékét és tanulságát a legnehezebb időkben is megőrizte és felmutatta műveiben.

Konrád György korábbi ellenzékiességét és 1989 utáni közéleti szerepvállalását ugyancsak a részvétel és a szabadság erkölcsi értékei alapozták meg. Igaz, nem mindig és nem minden oldalon kísérte ezt a szerepvállalást osztatlan elismerés, és ezt az elismerést nem csak a leleplezett zsarnokság tagadta meg az írótól. Talán megkockáztathatom azt a megállapítást (nem csak Konrád György, mások írói helyzetére, befogadására is gondolva), hogy a hosszú évtizedeken keresztül, nem csak a kommunista zsarnokság idején, hanem a korábbi korszakokban is kedvezőtlen módon szocializált magyar társadalom bizony nem könnyen értette meg és fogadta el a szabadság és a részvétel európai értékeit. Ha a mögöttünk maradt évtizedekben nem a politikai pártok lövészárkharcaira kellett volna összpontosulnia a közfigyelemnek, és felőrlődnie a társadalom (hagyományosan) amúgy is gyengélkedő morális erejének, talán általánosabb lehetne a megértés a szabadság és a részvétel demokratikus értékei és morálja iránt, és az elkötelezettség eme értékek és morál mellett.

Mindenesetre Konrád György fontos (és nem egyszer személyes áldozatokkal járó) írói küldetést vállalt a szabadság és a részvétel erkölcsiségének védelmében, mondhatnám, „nemzetpedagógiai” szerepet és küldetést. Sohasem hivalkodóan, sohasem prófétai pózok kíséretében – ezt talán inkább elfogadták volna ellenfelei, mint azt a jóindulatú és nem egyszer szomorú retorikát, amelyet eszményei védelmében képviselt. Igaz, a jóindulat és a szomorúság ugyanúgy a magyar irodalom hagyományai közé tartozik, mint a humanista értékek hirdetése, és a hivalkodás nélküli nemzetpedagógia.